

Відокремлений підрозділ
Національного університету
біоресурсів і природокористування України
“Ніжинський агротехнічний коледж”

Свобода волі в сучасному науковому вимірі

*Електронна презентація
з дисципліни “Психологія”*

*Підготував студент IV курсу групи АН-111
ЮЩЕНКО М.А.*

Свобода волі

Свобода волі – питання про те, чи розум вільний у своїх діях або рішеннях, чи вони визначені наперед, детерміновані (сумісність проти несумісності).

Свобода волі – здатність самотійно визначати свої вчинки, діяти на підставі власного рішення.

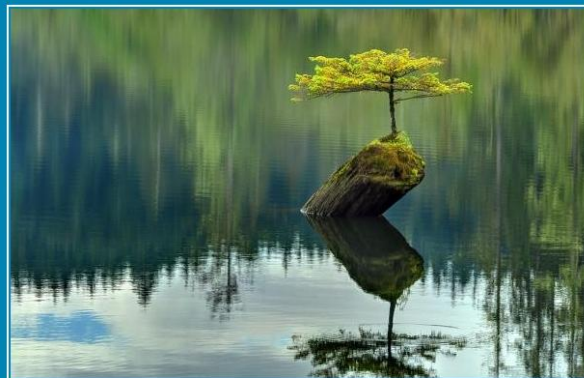

ВІКІПЕДІЯ
Вільна енциклопедія

Свобода - це

Свобода подобна горному воздуху,
слабому она непосильна

ЛИШЬ ТОТ ЧЕЛОВЕК ДОСТОИН ЖИЗНИ И СВОБОДЫ
который готов каждый день за них сражаться.

MyPlakat.ru

-Свобода-

это абстракция бесконечности в интервале времени.

RusDemotivator.Ru

Свобода

Нужно ощущать её настолько, чтобы было комфортно, но этот
комфорт не должен ущемлять свободу других

RusDemotivator.Ru

Делать то, что доставляет
удовольствие,
значит быть свободным.

Посмотри.рф

Лишь тот достоин жизни и свободы
кто каждый день за них идет на бой

rus-demotivator.ru

Выйди за рамки своих
возможностей
и ты поймешь, что такое свобода

RusDemotivator.Ru

Принцип свободи волі має релігійні, етичні й філософські наслідки.

Наприклад, у вотчині релігії, свобода волі може означати те, що всемогутня божа сутність не нав'язує свого впливу на вибір і волю особи.

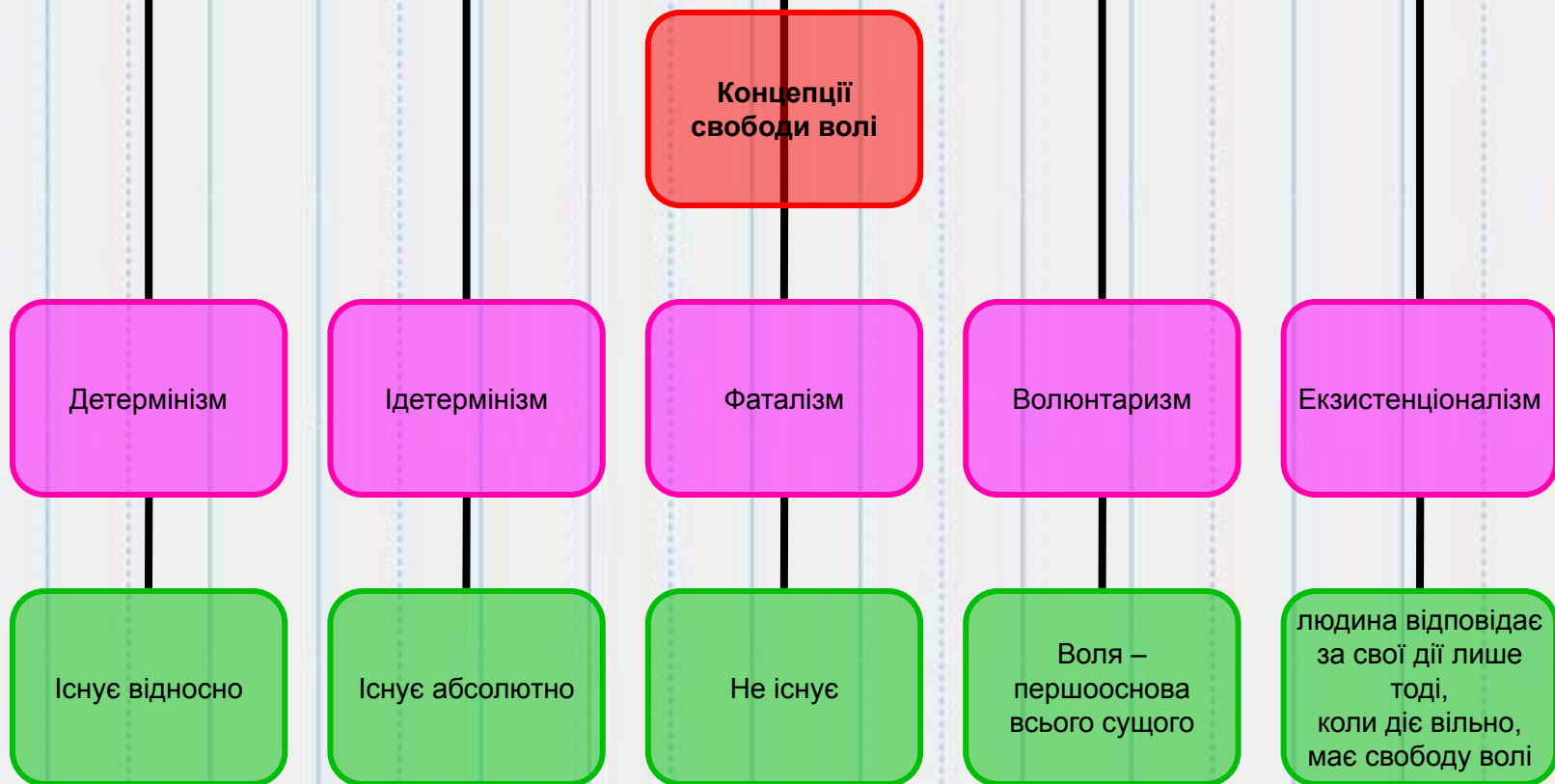
В етиці, свобода волі може означати те, що особа несе моральну відповідальність за свої дії.

Питання про свободу волі завжди залишалося в центрі уваги людства.

Філософські концепції

Залежно від ролі, що відводиться свободі в існуванні людини і світу, виділяються різні філософські підходи до її розгляду. Серед них – концепції об'єктивного детермінізму, фаталізму, індетермінізму і волюнтаризму, екзистенціалізму.

Видатні люди про свободу волі

Джон Локк, наприклад, заперечував те, що фраза «свобода волі» має будь-який сенс (порівняйте з теологічним нонкогнітивізмом, подібною позицією щодо існування Бога). Він також притримувався думки, що питання про справедливість детермінізму неважливе. Локк вірив, що визначальна риса волевої поведінки в тому, що особа може відкласти прийняття рішення доти, доки не зможе обміркувати наслідки вибору: *«воля, насправді, не означає нічого іншого, як здатність чи можливість надати перевагу чи вибрати»*

Аналогічно, Девід Г'юм висловив думку, що вся дискусія щодо свободи волі — не більше ніж питання «слововжитку». На його думку, також, її можна пояснити *«неправдивим відчуттям або уявними переживаннями»*, якими пояснюється значна частина наших дій. Розмірковуючи, ми усвідомлюємо, що ці дії були необхідними й наперед визначеними з самого початку

Видатні люди про свободу волі

Артур Шопенгауер сформулював загадку про свободу волі та моральну відповідальність такими словами:

А priori кожен вірить, що він абсолютно вільний, навіть у своїх особистих діях, і думає, що в будь-який момент може почати жити по іншому... Але a posteriori, з досвідом, він на свій подив відкриває для себе, що невільний, що ним керує необхідність, що, незважаючи на всю свою рішимість і роздуми про своє життя, його поведінка не змінилася, і, що з початку до кінця життя, він мусить носити в собі саме той характер, який викликає його власний осуд... [12]

В книзі «Про свободу волі» Шопенгауер стверджує: **«Ви можете робити, що бажаєте, але в будь-яку мить свого життя ви можете бажати тільки одну визначену річ і абсолютно нічого іншого, крім тієї речі»**

Рудольф Штайнер, який працював над повним виданням праць Шопенгауера, написав книгу «Філософія волі», зосереджену на питанні про свободу волі. Штайнер виходить із виділення двох аспектів свободи: свободи думки і свободи дії.

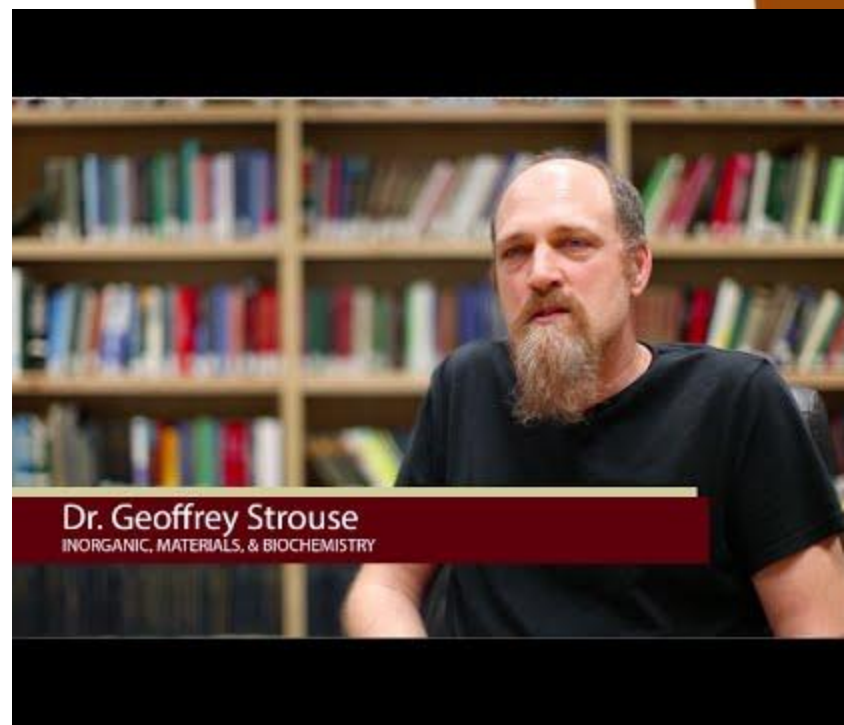
На його думку **внутрішня свобода досягається тоді, коли ми встановлюємо місток між нашими відчуттями, які відображають видимість світу, та нашими думками, які дають доступ до внутрішньої природи світу.**

Зовнішня свобода досягається при наповненні наших дії моральними уявленнями.

Мета Штайнера — показати, що ці два аспекти, внутрішній та зовнішній, доповнюють один одного до цілого, й що справжня свобода досягається тільки тоді, коли вони об'єднуються.

Видатні люди про свободу волі

Сучасний філософ Ґален Строусон погоджується з Локом у тому, що справедливість чи хибність детермінізму для вирішення проблеми неважлива. На його думку поняття свободи волі веде до безмежної регресії, а тому безмістовне. За Стаусоном, *якщо людина відповідає за те, що робить у даній ситуації, то вона повинна нести відповідальність за те, якою є в певному ментальному відношенні*. Висновок із цих розмірковувань — те, що сама свобода волі абсурдна, а не те, що вона несумісна з детермінізмом. Строусон називає свої погляди «песимізмом», але їх можна визначити також як жорсткий інкомпатибілізм.

Наукове пояснення “свободи волі”

В царині науки цей принцип може означати те, що дії тіла, включно з мозком та розумом, не цілком визначені фізичною причинністю.

Наукові концепції свободи волі

Проблема свободи волі у світлі соціального натуралізму вирішується так: свобода волі — це можливість людини генерувати (породжувати) свою поведінку, що регулюється свідомістю.

Ця можливість може реалізуватися двома способами:

- 1) відповідно до законів фізичної, біологічної та соціальної природи;
- 2) всупереч цим законам.

Відповідно до цього свобода волі є двох видів (дуалізм свободи волі):

- 1) свобода волі, упорядкованої законами природи;
- 2) свобода волі, не упорядкованої законами природи, тобто свобода сваволі.

Поняття свободи в цьому контексті інтерпретується наступним чином: свобода — це можливість своєю власною волею генерувати (породжувати) поведінку, що регулюється свідомістю.

Якщо у соціальній поведінці людини ця можливість реалізується відповідно до законів соціальної природи, то має місце справжня свобода людини, якщо ж вона реалізується всупереч законам соціальної природи, то має місце псевдосвобода (наприклад, у вигляді кримінальної свободи, що проявляється при вчиненні злочину).

Наукові концепції свободи волі

Із соціально-натуралістичної концепції свободи волі випливає також дуалістична концепція лібералізму в соціальних науках, згідно з якою лібералізм є двох видів:

- 1) ідеологія, яка обґрунтовує нічим не упорядковану свободу, тобто сваволю в соціальній поведінці людей (так званий «безкультурний» лібералізм);
- 2) ідеологія, яка обґрунтовує свободу, упорядковану законами соціальної природи, тобто справжню свободу (так званий «культурний» лібералізм).

Для вирішення проблеми свободи волі Костенко сформулював так зване «основне питання свободи волі»: «Яка роль волі і свідомості людини у світі, що існує за законами природи?».

Соціально-натуралістична концепція

У світлі соціального натуралізму це питання вирішується наступним чином: **«Воля і свідомість людини — це засоби пристосування людини до законів природи!»**. Виходячи з цього, О. М. Костенко і пропонує вирішувати проблему свободи волі і детермінізму.

О.М. Костенко

Наукове пояснення “свободи волі” у психології

Зміст поняття свободи волі у психології, на відміну від філософії, ще лишається недостатньо визначеним.

Основна складність психологічного аналізу поняття свободи волі полягає в тому, що не визначене її місце і статус серед інших категорій психології.

Під **свободою волі** розуміється, повна або часткова незалежність людських волевиявлень від умов, в яких вони виникають. Виходячи з даних визначень, свобода не стільки протилежна необхідності, скільки виступає як подія або випадок, що не відноситься до явищ, описуваних у її термінах.

Наукове пояснення “свободи волі” сучасними психологами

Д.О. Леонтьєв,
доктор психології, професор

Аналізуючи зарубіжні та вітчизняні підходи до аналізу поняття свободи волі, Д.О.Леонтьєв окреслює певне поле його значень. Він розглядає свободу волі як характеристику більш високих рівнів активності. Поняття свободи волі автор визначає як «можливість ініціації, зміни або припинення суб'єктом своєї діяльності у будь-якій точці її протікання».

В.О. Татенко,
психолог, член-кореспондент НАПН України,
доктор психологічних наук, професор

Свобода волі – рівень буття людини, що характеризується можливістю «бути суб'єктом і не бути об'єктом».

Наукове пояснення “свободи волі” у психології

Критерії
свободи волі

Детерміація
людської
активності

Показник
(критерій)
зрілості
особистості

Індивідуально-
психологічні
властивості
особистості

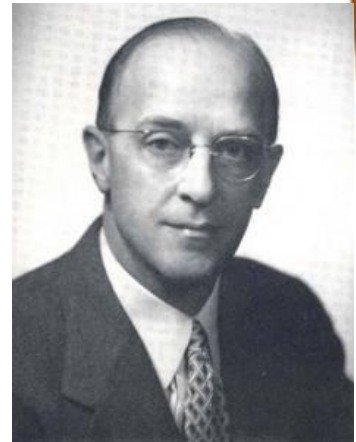
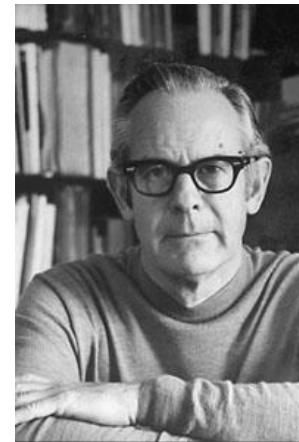
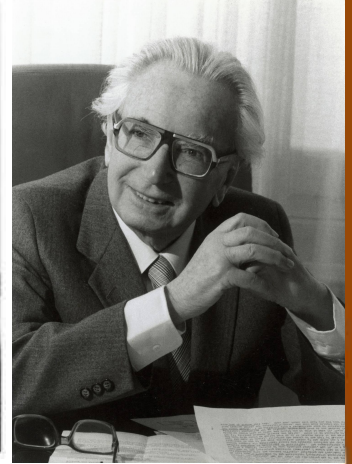
Характеристики
розвитку і умов
діяльності
особистості

Ціннісний
характер
свободи волі

Детерміація людської активності

Дане положення було висунуто на противагу принципу причинного детермінізму, згідно з яким всі явища психічного життя людини обумовлені об'єктивними чинниками.

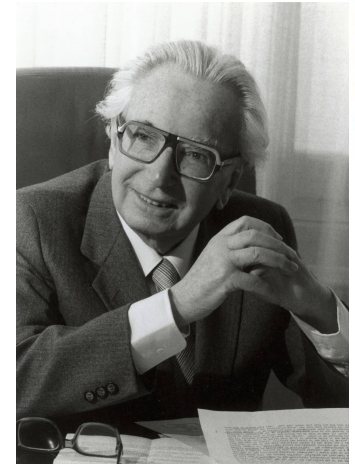
Автори концепції: А. Маслоу, В.Франкл, Р.Мей, К. Роджерс

Таким чином, ми розглядаємо свободу волі людини (її здатність виступати причиною) і співбуттєвість (спільність з іншими людьми) як взаємозв'язані сутнісні характеристики людини. Можна сказати, що свобода волі спрямована саме на реалізацію можливості людини бути людиною, тобто обирати й розвивати в собі те, що складає її людську суть, й бути за це відповідальною.

Поняття свободи волі,
пов'язане з її розглядом
як показника (критерія)
зрілості особистості,
який можна позначити
як рівень розвитку суб'
єктності людини, її
здатності до авторської
побудови своєї
життєдіяльності.

Індивідуально-психологічні властивості особистості

Під рисою в психології розуміється «описова змінна, що фіксує інтегральну диспозиційну стратегію поведінки людини», що виявляється у **схильності поводитися схожим чином в певному діапазоні ситуацій**.

Близькою до цього є точка зору Л.І. Божович, яка виділяє здатність людини «поводитися незалежно від безпосередньо впливаючих на неї обставин (і навіть всупереч їм), керуючись при цьому власними ... цілями» як «основну рису» особистості.

Таким чином, автономність описує стратегію поведінки, при якій людина проявляє незалежність від актуального зовнішнього впливу і буде власні дії на основі внутрішніх спонукальних чинників.

Характеристики умов розвитку і життєдіяльності особистості

Цей критерій свободи волі був названий І.А. Ільїним *зовнішньою свободою*, Е.Фромом – *свободою від*, Д.О.Леонтьєвим – *інструментальним* аспектом свободи. Тут **поняття свободи об'єднує суб'єктивні і об'єктивні (зовнішні і внутрішні) складові умов функціонування особистості.**

Стосовно умов розвитку дитини прикладом цього може бути демократичний стиль виховання, при якому дорослі надають їй право самостійно вирішувати ряд питань, пов'язаних з її життям, не обмежують дитину надмірним контролем, не пригнічують ініціативу.

У житті зрілої особистості це може виявлятися в такому поєднанні умов і обставин, за яких вона має в своєму розпорядженні об'єктивні ресурси, щоб вибирати і робити важливе, необхідне і бажане для себе. Але про свободу, напевне, можна говорити лише у тому випадку, коли ці зовнішні умови поєднуються і з внутрішнім станом свободи.

Ціннісний характер свободи волі

Ціннісний характер свободи волі, зокрема, підкреслюється Е.Фромом; людина на різних етапах історії боролась за неї, вона була ідеалом реформаторських рухів і революцій.

Отже, свобода волі є предметом особливої потреби людини. Це підтверджується й тим, що одне з найсуворіших покарань для людини – це позбавлення волі, яке можна розглядати і в юридичному (кримінальному) аспекті, і в педагогічному (дитину часто карають, позбавляючи свободи активності).

Висновок

В контексті вивчення психіки людини поняття свободи волі набуває певних змістових ознак, що робить можливим розробку її як психологічної категорії.

Свобода як сутнісна властивість людського існування вступає у багатомірні зв'язки з широким колом психологічних явищ.

Вивчення цих зв'язків на теоретичному і емпіричному рівнях складає один з важливих і перспективних напрямків розвитку суб'єктного підходу в психології.